

Dariusz JAROSZ (INSTYTUT HISTORII POLSKIEJ AKADEMII NAUK)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7882-8532>

Polsko-belgijskie stosunki handlowe w latach 1945–1976 w świetle polskich materiałów archiwalnych

DOI:10.25951/4413

STRESZCZENIE

W artykule dokonano ustaleń dotyczących polsko-belgijskich relacji handlowych w latach 1945–1976. Na podstawie kwerend archiwalnych przeprowadzone zostały analizy porozumień regulujących stosunki handlowe, zaproponowano periodyzację w zakresie współpracy gospodarczej. Studium próbuje odpowiedzieć na pytanie, jakie były najważniejsze problemy tych stosunków, w tym zwłaszcza bariery utrudniające wymianę towarową.

SŁOWA KLUCZOWE: polsko-belgijskie relacje handlowe, Polska Rzeczpospolita Ludowa, polsko-belgijska wymiana handlowa, polsko-belgijska współpraca przemysłowa, polsko-belgijska współpraca naukowo-techniczna.

SUMMARY

Polish-Belgian trade relations between 1945 and 1976 in the light of Polish archival materials

The article presents findings concerning Polish-Belgian trade relations in the years 1945–1976. Based on archive searches, an analysis of agreements regulating trade relations was carried out, and a periodisation of economic cooperation was proposed. The study attempts to answer the question what the most important problems of these relations were, especially the barriers impeding the exchange of goods.

KEYWORDS: Polish-Belgian trade relations, Polish People's Republic, Polish-Belgian trade exchange, Polish-Belgian industrial cooperation, Polish-Belgian cooperation in science and technology.

Wstęp

Stosunki polsko-belgijskie po II wojnie światowej jak dotąd nie stały się przedmiotem większego zainteresowania historyków. Stosunkowo najwięcej miejsca w badaniach problematyce tej poświęcił Idesbald Goddeeris. Zajmował się on m.in. aktywnością Polaków w Belgii w pierwszych latach powojennych¹ i działalnością Biura Koordynacyjnego „Solidarność” w Brukseli². Powstały również opracowania naukowe innych autorów dotyczące polskiej emigracji w Belgii³. Autorką artykułu poświęconego wpływowi sprawy Konga na stosunki polsko-belgijskie na początku lat sześćdziesiątych XX w. jest Maria Pasztor⁴. Brakuje opracowań naukowych poświęconych relacjom gospodarczym obu krajów w latach 1945–1989⁵.

Celem tego studium jest przedstawienie głównych problemów w polsko-belgijskich stosunkach handlowych w latach 1945–1976.

Rozpoczęcie analiz w 1945 r. wynika z faktu podjęcia wówczas pierwszych powojennych prób nawiązania dwustronnych relacji handlowych. Rok 1976 został przyjęty jako cezura górna, gdyż zamyka on istotny etap tych stosunków, kiedy ich rozwój był szczególnie intensywny, a czego ważnym potwierdzeniem była wizyta polskiego premiera Piotra Jaroszewicza w Belgii.

¹ I. Goddeeris, *De verleiding van de legitimiteit. Poolse „Exilpolitik” in België, 1830–1970 en 1945–1980 (Pokusa legitimizmu. Działalność polityczna polskich uchodźców w Belgii, 1830–1870 i 1945–1980)*, niepublikowana praca doktorska obroniona na Katolickim Uniwersytecie w Louven w 2001 r. Zob. również tenże, *Polonia belgijska w pierwszych latach po II wojnie światowej*, Warszawa 2005.

² I. Goddeeris, *Ministerstwo Spraw Zagranicznych „Solidarność”: Biuro Koordynacyjne NSZ „Solidarność”, 1982–1989, część 1, „Pamięć i Sprawiedliwość”, 2006, nr 2 (10), s. 315–347; tenże, *Ministerstwo Spraw Zagranicznych „Solidarność”: Biuro Koordynacyjne NSZ „Solidarność”, 1982–1989, część 2, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2007, nr 1 (11), s. 309–334*. Pod redakcją Goddeerisa ukazała się również praca: *Solidarity with Solidarity. Western European Trade Unions and the Polish Crisis, 1980 – 1982*, Lanham 2013.*

³ W. Eder, *Dzieje Polonii belgijskiej 1919–1980 (w zarysie)*, Warszawa 1983; tenże, *Polonia belgijska. Skład społeczno-zawodowy, jego przemiany i skutki tych przemian*, „Przegląd Polonijny” 1979, z. 3 (15), s. 57–67; J. Szumski, *Między stabilizacją a radykalizmem – polska emigracja górnicza w Belgii*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Neerlandica Wratislaviensia” 2015, nr 3685, s. 19–37; M. Żmigrodzki, *Polonia w Belgii*, Lublin 1978.

⁴ M. Pasztor, *Polsko-belgijska „wojna” o Kongo (1960–1963)*, „Polska 1944/45–1989. Studia i materiały”, 2019, nr 17, s. 135–160.

⁵ Wyjątek to opracowanie Benona Gazińskiego, *Handel rolny z Belgią w okresie Polski Ludowej i obecne perspektywy*, „Acta Academiae Agriculturae et Technicae Olstenensis. Oeconomica” 1994, nr 29.

Wyjaśnienia wymaga jeszcze jedna kwestia, ważna z punktu widzenia wzajemnych powiązań gospodarczych, w tym handlowych. W trakcie rozmów prowadzonych ze stroną polską strona belgijska występowała najczęściej nie jako samodzielny podmiot, ale jako reprezentant szerszego organizmu – Unii Gospodarczej Belgijsko-Luksemburskiej (UGBL)⁶, której początki sięgają 1921 r. Niektóre z analizowanych w tym studium umów były podpisywane w imieniu Unii Gospodarczej Beneluksu (UGB), tj. trzech państw: Belgii, Luksemburga i Holandii. Formalnie ta unia została zawarta w 1958 r. i była efektem rozszerzenia wcześniejszego porozumienia celnego⁷. To wszystko sprawia, że niniejsze opracowanie dotyczy nie tylko relacji gospodarczych Polski z Belgią (choć to ujęcie dominuje), lecz także w pewnym stopniu stosunków z tymi dwoma pozostałymi krajami.

Podstawą źródłową studium są przede wszystkim materiały archiwalne przechowywane w Archiwum polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Są to akta urzędów i instytucji, które w różnym stopniu zajmowały się pertraktacjami ze stroną belgijską (m.in. Ministerstwo Handlu Zagranicznego, Ministerstwo Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej, Ministerstwo Skarbu, Ministerstwo Finansów).

Dotychczasowa kwerenda akt belgijskich na ten temat nie okazała się zbyt owocna. To, co udało się odnaleźć i zanalizować, to akta przechowywane w Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Brukseli oraz dokumenty belgijskie znajdujące się w wymienionych wyżej zespołach archiwalnych, przechowywanych w polskich archiwach. Świadomość istnienia tej poważnej luki dokumentacyjnej znalazła wyraz w tytule tego studium. Jest to przede wszystkim obraz polsko-belgijskich stosunków handlowych⁸ w świetle polskich dokumentów archiwalnych. W tym sensie jest to wizja tych relacji z punktu widzenia warszawskiego centrum władzy. Wydaje się jednak, że poczynione ustalenia, dotyczące ram prawnych wymiany handlowej, jej dynamiki, skali, współpracy gospodarczej, przemysłowej czy naukowo-technicznej w miarę obiektywnie odzwierciedlają podstawowe realia tych relacji. To, co wymagać będzie dalszych badań, to przede wszystkim belgijski punkt widzenia na współpracę gospodarczą z Polską, jego uwarunkowania i wynikające z niego konkretne działania. Wyzwaniem dla przyszłego badacza będzie również solidna kwerenda prasy fachowej (przede wszystkim ekonomicznej,

⁶ W tekstach niektórych dokumentów polskich UGBL jest nazywana Unią Ekonomiczną Belgijsko-Luksemburską.

⁷ P. Kołek, *Unia Beneluksu – nowa odsłona starej współpracy*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2011, nr 5, s. 439–440.

⁸ Niektóre zasygnalizowane w artykule wątki wykraczają poza analizę relacji handlowych.

w tym dotyczącej problemów handlu zagranicznego), tak polskiej, jak belgijskiej pod kątem wzajemnych relacji gospodarczych.

Lata 1945–1949

Pierwsze próby nawiązania dwustronnej współpracy gospodarczej, w tym relacji handlowych, datują się na koniec 1945 r. Poselstwo Rzeczypospolitej Polskiej (RP) w Brukseli informowało, że strona belgijska była zainteresowana importem z Polski wielu towarów, w tym m.in. węgla i ziemniaków z możliwością płacenia za nie dewizami, co uznano za wyjątkową okazję⁹. Wkrótce jednak ta koniunktura się skończyła¹⁰, ale mimo to w lipcu 1946 r. rozpoczęto rozmowy na tematy gospodarcze. Okazało się, że głównym powodem trudności w zawarciu „dużego” układu handlowego między oboma krajami była nieuregulowana kwestia odszkodowań (indemnizacji) za belgijskie mienie, znacjonalizowane w Polsce na mocy ustawy z 3 stycznia 1946 r.

14 sierpnia 1946 r. został podpisany układ o wymianie towarowej między Polską a UGBL. Przewidywał on obroty zbilansowane po każdej ze stron w wysokości 260 mln BEF, tj. około 6 mln USD. Po stronie polskiej nie przewidywał on wywozu węgla. Obie strony przyznały sobie Klauzulę Największego Uprzywilejowania (KNU). Układ przewidywał powołanie polsko-belgijskiej komisji mieszanej, zgodnie z powszechnie stosowanym wzorem.

W myśl podpisanego w tym samym dniu układu płatniczego Banki Emisyjne miały udzielić sobie wzajemnie kredytów w wysokości 25 mln BEF¹¹.

W tzw. uzupełniających uwagach przewodniczący delegacji polskiej do tych rozmów Adam Rose pisał o napiętej atmosferze negocjacji. Jego zdaniem toczyły się one w warunkach nierównych, a dla delegacji polskiej niekorzystnych, ponieważ węgiel nie wchodził w ramy negocjowanej umowy, co pozbawiło stronę polską najistotniejszego atutu. Ponadto cała polska lista towarowa, pozbawiona

⁹ Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie (dalej: AMSZ), z. 6, w. 62, t. 824, Poselstwo RP w Brukseli do MSZ, Bruksela 8 XII 1945, b.p.; tamże, K. Gumkowski, Notatka dla ministra Olszewskiego, Warszawa, 20 XII 1945, b.p.

¹⁰ Tamże, Poselstwo Rzeczypospolitej Polskiej w Brukseli do Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie, Raport ekonomiczny za miesiąc luty 1946 roku, Bruksela, 7 III 1946, b.p.

¹¹ Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), Ministerstwo Handlu Zagranicznego (dalej: MHZ), 3405, Przewodniczący delegacji polskiej do rozmów handlowych belgijsko-polskich Adam Rose do ob. Ministra Żegluga i Handlu Zagranicznego, Bruksela 14 VIII 1946, b.p.

tego „kośćca pacierzowego”, nie przedstawiała się atrakcyjnie tak jakościowo, jak ilościowo.

Stronie polskiej szczególnie zależało na uzyskaniu niektórych elementów wyposażenia kopalń. Po „niezwykłe ciężkich rokowaniach” zapewniła sobie możliwość zakupu od Belgów około 50 km taśmy gumowej dla kopalń. Z wielkimi trudnościami, jak pisał Rose, polscy negocjatorzy zdołali uzyskać pewną ilość diamentów przemysłowych, za 250 tys. BEF.

Strona belgijska z trudem zgodziła się na wywóz do Polski szmat i odpadków wełnianych oraz lnu za 60 mln BEF. Ogólna suma importu chemikaliów z Belgii wyniosła 19,3 mln BEF, w tym za 5 mln BEF żelatyny dla przemysłu spożywczego.

Strona polska zobowiązała się w pierwszym rządzie do dostaw artykułów przemysłu włókienniczego za przeszło 75 mln BEF. Drugą co do wartości pozycją były sole potasowe za około 60 mln BEF, trzecią – ołów za około 17, 5 mln BEF. W dalszej kolejności znalazły się papier, porcelana i fajanse¹². Zawarty układ nie przewidywał dostaw węgla w clearingu. Z braku innych atrakcyjnych towarów gros importu polskiego z Belgii odbywało się za wolne dewizy.

Wynikało to z przekonania, że rynek belgijski, ze względu na możliwości dostawy maszyn i akcesoriów dla przemysłu tekstylnego oraz licznych surowców (len, miedź) itp., był dla Polski atrakcyjny. Za wolne dewizy Warszawa zdecydowała się m.in. na poczynienie pewnych zakupów inwestycyjnych dla przemysłu węglowego i hutniczego. Eksport polski wzrastał powoli. Nie było jednak atmosfery dla nowych rokowań handlowych, toteż układ z 1946 r. został przedłużony wymianą not z kwietnia 1948 r., a bilans roczny za 1947 r. wykazał saldo dodatnie. W ogólnym eksporcie znalazł się wówczas węgiel o wartości 174 800 886 BEF.

Z początkiem 1948 r. polski eksport do Belgii z wyjątkiem węgla nie wykazywał wielkiej aktywności. Nowy układ handlowy został podpisany dopiero 11 listopada 1948 r. Łącznie z kontyngentem węglowym w clearingu, na który strona belgijska się wówczas zgodziła, przewidywał on eksport każdej strony w wysokości około 1150 mln BEF, czyli znacznie więcej niż w przypadku układu z 1946 r. Układ był ważny do 1 stycznia 1950 r. Polska lista eksportowa składała się z około 50 pozycji, w tym większość obejmowały produkty rolnicze i chemiczne. Surowce

¹² Tamże, Uzupełniające uwagi dotyczące wymiany towarowej przewidzianej w układzie z 14-go sierpnia 1946 r., Warszawa, 1 IX 1946, b.p. Teksty układów: zob. tamże, 51/10, Umowa dotycząca wymiany towarowej między Polską a Unią Gospodarczą Belgijsko-Luksemburską, Bruksela 14 sierpnia 1946, k. 15–21; tamże, Układ płatniczy zawarty między Rządem Polski i Rządem Belgii, Bruksela 14 sierpnia 1946 r., k. 8–11; tamże, 49/17, Accord concernant l'échange de marchandises entre la Pologne et l'Union Economique Belgo-Luxembourgeoise, Bruksela, 14 sierpnia 1946, b.p.

stanowiły około 46% wartości eksportu. Na polskiej liście importowej znalazły się m.in.: cyna, miedź, antymon, len, wełna, bawełna, kauczuk, surowce fotograficzne, barwniki, akcesoria dla przemysłu tekstylnego, maszyny, narzędzia diamentowe i chemikalia. Surowce stanowiły łącznie 49% wartości importu.

W 1948 r. eksport polski do Belgii był szacowany na 346 039 tys. BEF, import na 530 211 tys. BEF. Ujemne saldo obrotów towarowych za 1948 r. strona polska zmuszona była pokryć w USD¹³.

Zarówno te rozmowy, jak i negocjacje w sprawach finansowych były utrudnione przez wzmiankowaną już wcześniej nierozwiązaną kwestię indemnizacji. Ten problem, wraz z narastającą atmosferą zimnowojenną sprawiał, że możliwości negocjacji nowych umów handlowych były coraz mniejsze.

Mimo wskazanych trudności, w latach 1946–1949 obroty polsko-belgijskie wzrastały (tabela 1).

Tabela 1. Wymiana handlowa Polski z Belgią w latach 1946–1949
(według statystyk belgijskich) w mln BEF

Lata	Eksport z Polski do Belgii	Import do Polski z Belgii	Obroty	Saldo
1946	1	453	454	-452
1947	244	217	461	+27
1948	346	530	876	-184
1949	401	538	939	-137

Źródło: Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie (dalej: AMSZ), z. 17, w. 9, t. 75, Stosunki polsko-belgijskie, Warszawa, 19 XII 1964, k. 178; Archives du Ministère des Affaires étrangères Bruxelles (dalej: AMAE), Pologne, 15720/I sem. 1955, Note d'information sur les relations belgo-polonaises faite à l'intention des membres de la Delegation Parlementaire Belge invitée en Pologne par le Groupe de l'Union Inteparlamentaire de la Diète Polonaise, b. pag.

Lata 1950–1952

Ten korzystny trend zaczął się załamywać w 1950 r. Kolejna umowa, dotycząca wymiany towarowej między Polską a UGBL z 13 kwietnia 1950 r. zastąpiła umowę z 11 listopada 1948 r. Została podpisana na jeden rok z możliwością auto-

¹³ AAN, Ministerstwo Skarbu (dalej: MS), 1491, Attaché handlowy Ludwik Dobrzański, Poselstwo RP w Brukseli, Stosunki gospodarcze polsko-belgijskie w ciągu 1948 r. Bruksela, 7 II 1949, k. 107–114.

matycznego przedłużania na kolejny i na następne. Na liście eksportu polskiego do UGBL z ważnością na jeden rok jako pozycje wartościowo największe znalazły się m.in.: mączka ziemniaczana, dziczyzna i drób bity oraz płatki ziemniaczane, żyto, dziczyzna żywa i warzywa suszone. Eksport z UGBL do Polski obejmował m.in. tomasynę, rośliny żywe i szkółki drzew, chmiel, artykuły chemiczne i farmaceutyczne, wyroby gotowe do celów fotograficznych, kinematograficznych i radia, węgle, odpadki, szmaty, wyczeski i strzępy wełniane oraz len i papiery różne.

Strona belgijsko-luksemburska sprzeciwiała się wówczas stanowczo importowi węgla polskiego do UGBL (prawdopodobnie z przyczyn niekorzystnej wówczas koniunktury gospodarczej na ten surowiec w Belgii oraz atmosfery politycznej), co spowodowało, że strona polska nie zgadzała się na umieszczenie na liście zakupów belgijskich dóbr inwestycyjnych¹⁴.

Porozumieniu handlowemu towarzyszył podpisany tego samego dnia układ dotyczący regulowania płatności zawarty między Polską a UGBL. Ustalał on sposób dokonywania płatności i udzielania sobie pozwoleń w tej sprawie¹⁵.

Ujęcie wartościowe handlu polsko-belgijskiego w latach 1950–1952 przedstawia tabela 2.

Zdaniem polskich służb dyplomatycznych na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych stosunki handlowe polsko-belgijskie były faktycznie zamrożone

Tabela 2. Wymiana handlowa Polski z Belgią w latach 1950–1952
(według statystyk belgijskich) w mln BEF

Rok	Eksport z Polski do Belgii	Import do Polski z Belgii	Obroty	Saldo
1950	347	408	755	–61
1951	422	526	948	–104
1952	272	680	952	–408

Źródło: obliczenia własne oraz: AMSZ, z. 17, w. 9, t. 75, Stosunki polsko-belgijskie, Warszawa, 19 XII 1964, k. 178; tamże, Wymiana handlowa Belgii z Polską w latach 1964–1963 (wg statystyki belgijskich). Załącznik nr 2 do notatki „Aktualne aspekty polityki Belgii”, Bruksela, 19 XII 1964, k. 178; AMAE, Pologne, 15720, Note d'information, b.p.

¹⁴ AAN, MHZ, 92/18, Umowa handlowa dotycząca wymiany towarowej między Polską a Unią Ekonomiczną Belgijsko-Luksemburską z dnia 13 kwietnia 1950, b.p.; tamże, Przewodniczący Delegacji Polskiej dr. St. Gall do przewodniczącego delegacji belgijsko-luksemburskiej, Warszawa, 17 marca 1950, b.p.; tamże, Przewodniczący Delegacji Belgijsko-Luksemburskiej L. Meers do przewodniczącego delegacji polskiej, Warszawa 17 III 1950, b.p.

¹⁵ Tamże, Układ dotyczący regulowania płatności zawarty między Polską a Unią Ekonomiczną Belgijsko-Luksemburską, 13 kwietnia 1950 r., b.p.

i z powodu stosowanych (w efekcie „zarządzeń atlantyckich”) belgijskich restrykcji schodziły na tory „półlegalnych operacji doraźnych” (nie udało się ustalić, o jakie operacje chodziło)¹⁶.

Tę diagnozę w części potwierdza analiza danych o wartości wymiany handlowej w tym okresie. Wynika z niej, że to 1950 r. stanowił dno, zarówno, jeżeli chodzi o import, eksport, jak i obroty handlowe polsko-belgijskie. W latach następnych (1951–1952) import Polski z Belgii wzrósł w porównaniu do 1950 r., a w 1952 był większy niż w 1949. Import belgijski z Polski był z reguły mniejszy niż eksport. W 1950 r. uległ on pewnej redukcji w porównaniu do 1949 r. Jego drastyczny spadek w porównaniu do 1949 r. nastąpił w latach 1952–1954, co wynikało z trudności znalezienia towarów polskich atrakcyjnych dla belgijskiego partnera oraz siły procesów zimnowojennych w polityce.

Lata 1953–1970

Pierwszą próbę ożywienia tych zamrożonych wzajemnych relacji gospodarczych, w tym handlowych, stanowiły rozmowy w ramach polsko-belgijskiej Komisji Mieszanej, zajmującej się współpracą gospodarczą, przeprowadzone w Brukseli od 27 listopada do 17 grudnia 1953 r. Pełnomocnicy obu stron ustalili nowe listy towarów, które miały być przedmiotem wymiany. Obowiązywały na jeden rok, poczynając od 1 stycznia 1954 r.

Lista A (eksportu z Polski do UGBL) obejmowała m.in. pszenicę, owies, kukurydzę, mączkę ziemniaczaną (4 tys. t), jaja w masie mrożonej (400 t) i w proszku, wódkę (za 2 mln BEF) i różne artykuły chemiczne (za 16 mln BEF). Lista B (eksport z UGBL do Polski) obejmowała m.in. konie hodowlane, ryby morskie świeże, w tym śledzie świeże lub solone (za 5 mln BEF), chmiel (za 4 mln BEF), tomasynę (40 mln BEF), superfosfaty zwykłe i skoncentrowane (za 25 mln BEF), wełnę i odpadki wełniane (za 15 mln BEF), nici i włókno sztuczne (za 30 mln BEF), len i odpadki lniane (za 60 mln BEF), papiery różne (za 20 mln BEF), wyroby przemysłu mechanicznego, metalowego i elektrycznego – za 80 mln BEF oraz artykuły pochodzące z Konga Belgijskiego za 100 mln BEF¹⁷.

¹⁶ AMSZ, z. 8, w. 20, t. 264, Poselstwo Rzeczypospolitej Polskiej w Brukseli, Raport polityczny nr 47, Bruksela, 15 XII 1950, b.p.

¹⁷ AAN, Ministerstwo Finansów (dalej: MF), 21/309, Pierwszy protokół dodatkowy do umowy handlowej między Polską a Unią Ekonomiczną Belgijsko-Luksemburską, podpisany w Warszawie, 13 kwietnia 1950, b.p.

Uzupełnienie do układu płatniczego między Polską a UGBL z 13 kwietnia 1950 r. uzgodnione 11 stycznia 1954 r. stwierdzało, że w okresie jego ważności saldo kredytowe lub debetowe Narodowego Banku Polskiego w Narodowym Banku Belgii będzie mogło osiągnąć 75 mln BEF, a nie 50 mln BEF jak dotychczas¹⁸.

W styczniu 1954 r. ustalono również treść pierwszego protokołu, stanowiącego dodatek do umowy handlowej między Polską a UGBL podpisanej w Warszawie 13 kwietnia 1950 r., zawierającego listy towarowe eksportu polskiego do UGB i importu z tej Unii¹⁹.

Odtąd przez kilka lat, za zgodą rządu belgijskiego, protokół ten przedłużano na okresy trzymiesięczne na podstawie wymiany not dyplomatycznych, co należy traktować jako wyraz woli co najmniej niezaostrzania stosunków²⁰.

Wychodzenie z apogeum stalinizmu w relacjach handlowych między oboma krajami oznaczało przede wszystkim wzrost importu polskiego z Belgii (od minimum w 1950 r. wynoszącego 408 mln BEF do 996 mln BEF w 1956), kosztem dość skromnego eksportu polskiego do Belgii (tabela 3).

W grudniu 1958 r. została zawarta nowa umowa handlowa (na okres jednego roku z możliwością automatycznego przedłużenia, o ile nie została wypowiedziana) Polski z trzema krajami Beneluksu. Podpisany został również układ płatniczy, przewidujący regulowanie należności we frankach belgijskich i florenach holenderskich (poprzednio obowiązywały porozumienia clearingowe, zawarte osobno z Belgią i Holandią), potwierdzone zostało wzajemne stosowanie KNU²¹.

Zgodnie z ustalonymi w toku negocjacji listami kontyngentowymi eksport z Polski do krajów Beneluksu obejmował m.in. konie wyścigowe i wierzchowe, konie rzeźne (3 tys. szt.), drobne konie pociągowe (1200 szt.), mięso baranie, dziczyznę (300 t), ryby żywe słodkowodne, raki i konserwy rybne (250 t.), jęczmień browarniany (40 tys. t), pasty i pulpy owocowe (1 tys. t), papier gazetowy (5 tys. t) i wyroby hutnicze (5 tys. t). Na liście B (eksport z krajów Beneluksu do Polski) znalazły się m.in. takie towary jak: mięso wołowe świeże lub mrożone, ryby morskie (świeże lub solone) w ilości 3 tys. t, herbata, tytoń surowy, superfos-

¹⁸ Tamże, Uzupełnienie do układu płatniczego między Polską a Unią Ekonomiczną Belgijsko-Luksemburską z dnia 13 kwietnia 1950, Bruksela, 11 stycznia 1954 r., b.p.

¹⁹ Tamże, Poselstwo Belgijskie, Warszawa, 31 grudnia 1954, b.p.

²⁰ Tamże, Poselstwo Belgijskie, Warszawa, 31 grudnia 1954, b.p.; tamże, MSZ do Poselstwa Belgijskiego, 1 lipca 1955, b.p.; tamże, Poselstwo Belgijskie w Warszawie do MSZ, Warszawa, 1 października 1955, b.p.; tamże, Poselstwo belgijskie do MSZ, 31 grudnia 1955, b.p.; tamże, MHZ, Warszawa, 21 kwietnia 1956, b.p.; tamże, Poselstwo belgijskie do MSZ, 30 czerwca 1956, b.p.; tamże, MHZ, Warszawa, 17 X 1956, b.p.; tamże, MHZ, 21 V 1957, b.p.

²¹ AMSZ, z. 17, w. 9, t. 75, Stosunki polsko-belgijskie [1964], k. 33 (163).

Tabela 3. Wymiana handlowa Polski z Belgią w latach 1953–1961
(według statystyk belgijskich) w mln BEF

Rok	Eksport z Polski do Belgii	Import do Polski z Belgii	Obroty	Saldo
1953	265	867	1132	-602
1954	224	748	972	-524
1955	208	771	979	-563
1956	309	996	1305	-687
1957	234	764	998	-530
1958	296	787	1083	-483
1959	445	712	1157	-267
1960	481	813	1294	-332
1961	508	534	1042	-26

Źródło: obliczenia własne oraz: AMSZ, z. 17, w. 9, t. 75, Stosunki polsko-belgijskie, Warszawa, 19 XII 1964, k. 178; tamże, Wymiana handlowa Belgii z Polską w latach 1964–1963 (wg statystyki belgijskich). Załącznik nr 2 do notatki „Aktualne aspekty polityki Belgii”, Bruksela, 19 XII 1964, k. 178; AMAE, Pologne, 15720, Noted'information, b.p.

faty (75 tys. t), żelatyna jadalna, półfabrykaty oraz miedź i wyroby z innych metali nieżelaznych²².

Z polskiego punktu widzenia fakt, że umowa została zawarta łącznie z Beluksem (Belgia i Luksemburg) i Holandią nie wpływał dobrze na rozwój stosunków polsko-belgijskich: „Holendrzy, jako strona bardziej aktywna, stawiali szereg warunków, które w praktyce wpływały na utrudnienie obrotów z Belgią (np. ograniczenie kontyngentów rolnych)”²³.

Umowa z 1958 r., która regulowała kwestie wymiany handlowej na 1959 r., została za milczącą zgodą umawiających się stron przedłużona na 1960 r. Pewna niewielka modyfikacja list towarowych nastąpiła w wyniku ustaleń zapadłych na posiedzeniu komisji mieszanej PRL z Królestwem Holandii i UGBL²⁴.

²² AAN, MHZ, 3406, Umowa handlowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową z jednej strony a Królestwem Holandii i Unią Gospodarczą Belgijsko-Luksemburską z drugiej strony [grudzień 1958 r.], b.p.; tamże, Lista A import wyrobów polskich do krajów Beneluksu; tamże, Lista B: eksport z krajów Beneluksu do Polski, b.p.

²³ AMSZ, z. 17, w. 9, t. 75, Stosunki polsko-belgijskie [1964], k. 33[163].

²⁴ AAN, Ministerstwo Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej (dalej: MHZiGM), 18/146, Protokół Komisji Mieszanej przewidzianej umową handlową podpisaną w Warszawie 3 marca 1949 r. między PRL z jednej strony i Królestwem Holandii i Unią Gospodarczą Belgo-Luksemburską z drugiej strony, Haga, 20 lutego 1960, b.p.

Aktywizacji handlu zagranicznego i nawiązaniu ściślejszej współpracy miało służyć utworzenie w 1959 r. izb gospodarczych: Belgijsko-Luksembursko-Polskiej w Brukseli i Polsko-Belgijsko-Luksemburskiej w Warszawie²⁵.

Te posunięcia nie przyniosły jednak jakiegoś istotnego zwiększenia wzajemnych obrotów handlowych²⁶. W 1963 r. udział Belgii w imporcie polskim wynosił 0,4%, a po stronie eksportu – 0,6%. Dla porównania przed wojną, w 1938 r., na Belgię przypadało 4,1% importu i 4,8% polskiego eksportu²⁷. W latach 1946–1961 wymiana polsko-belgijska zamykała się saldem ujemnym dla Polski i wynosiła łącznie 5341 mln BEF, tj. 106,8 mln USD. Belgia stanowiła przez wiele lat po wojnie źródło zaopatrzenia w surowce tekstylne, chemikalia, farmaceutyki, wyroby hutnicze, papiery specjalne i filmy oraz rynek dostaw dla maszyn i urządzeń (szczególnie sprzętu energoelektrycznego i telekomunikacyjnego)²⁸.

Nowa, trzyletnia umowa handlowa między Polską a UGB została podpisana w Warszawie 14 listopada 1963 r. Zgodnie z nią załączone listy towarowe były ważne na okres jednego roku, poczynając od 1 stycznia 1963, przy czym ich wartości ogólne uważało się za wartości bazowe dla odpowiednich list towarowych, które mały być ustalone na każdy rok ważności umowy.

Ustalona lista A, obejmująca eksport z Polski do UGB, zawierała m.in. takie towary jak ryby słodkowodne (w szczególności 250 ton węgorzy) i mięso końskie (do UGBL – do 750 t, do Holandii – do 250 t). Na liście B (import do Polski) znalazły się wyroby skórzane i barwniki. Właściwe władze UGBL zobowiązały się zezwolić na import węgla polskiego w ilości 100 tys. t, z czego 25 tys. t dla Wielkiego Księstwa Luksemburg. Eksport węgla dla Królestwa Belgii w ilości 75 tys. t miał zostać zrealizowany w ciągu 1963 r.²⁹

W latach 1962–1963 strona polska dokonała w Belgii zakupów pszenicy (za około 3 mln zł dew.)³⁰. Zakupy te były kontynuowane w latach 1964–1966 i miały charakter przejściowy³¹.

²⁵ AMSZ, z. 17, w. 9, t. 75, Stosunki polsko-belgijskie [1964], k. 33[163].

²⁶ Tamże, Stosunki polsko-belgijskie [1964], k. 33[163].

²⁷ AMSZ, z. 17, w. 9, t. 75, Stosunki polsko-belgijskie [1964], k. 33[163].

²⁸ Tamże, „Aktualne aspekty polityki Belgii”, Bruksela, 19 XII 1964, k. 162.

²⁹ AAN, MHZiGM, 18/146, Przewodniczący delegacji UGB Kalshoven do p. M. Kajzera, przewodniczącego Delegacji Polskiej, Warszawa, 11 IX 1963, b.p. Według polskich danych rzeczywiste dostawy polskiego węgla na rynek belgijski wyniosły 4 tys. t w 1963 r., 60 tys. t w 1964 i 253 tys. t w 1965. Zob. AMSZ, z. 17, w. 5, t. 48, Protokół z narady z dnia 5 maja 1966 w sprawie aktualnych stosunków ekonomicznych z Belgią, Bruksela 5 V 1966, k. 100.

³⁰ AMSZ, z. 17, w. 6, t. 51, Notatka MHZ w sprawie stosunków handlowych Polski z Belgią (Unią Gospodarczą Belgijsko-Luksemburską), Warszawa [1963] b.p.

³¹ Tamże, t. 54, Stosunki polsko-belgijskie, [1967], k.86.

Zdaniem strony polskiej nowy układ handlowy z listopada 1963 r. oznaczał nie tylko zwiększenie obrotów handlowych, lecz także korzystniejszą strukturę wymiany (wyższy udział po stronie polskiego eksportu artykułów przemysłowych)³². Miało to zmienić niekorzystne dla Polski saldo obrotów handlowych z UGBL³³, gdyż układ przewidywał dodatnie dla Polski saldo kontyngentów³⁴.

O ile jeszcze w 1962 r. polski import oparty był w 50% na artykułach rolno-spożywczych, to już rok później udział tych towarów zmniejszył się do jednej trzeciej. Wyroby przemysłowe partycypowały w 1962 r. w eksporcie z Polski do Beluksu w 11%, a w 1963 – w 17% (7 mln zł dew.). Polska uzyskała dodatnie saldo w obrocie tymi towarami³⁵. Już w latach 1963–1965 strona polska wprowadziła do eksportu do Belgii 69 nowych towarów, w tym 45 przemysłowych³⁶.

Podstawowe informacje dotyczące handlu Polski z UGBL w latach 1962–1967 przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Handel Polski z UGBL w latach 1962–1967 w mln zł dew.

Rok	1962	1963	1964	1965	1966	1967
Eksport z Polski do UGBL	41,9	41,9	47,3	56,6	59,6	59,4
Import do Polski z UGBL	26,8	30,3	64,8	50,1	56,2	61,9
Obroty	68,7	72,2	112,1	106,7	115,8	121,3
Saldo	+15,1	+11,6	-17,5	+6,5	+3,4	-2,5

Źródło: AMSZ, z. 17, w. 5, t. 48, Stosunki polsko-belgijskie, Warszawa, 26 X 1968, k. 133; tamże, Notatka MSZ w sprawie stosunków handlowych między Polską a Unią Gospodarczą Belgijsko-Luksemburską, k. 144.

Dla eksportu polskiego do Belgii negatywny wpływ miała postępująca integracja europejska w ramach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG). W zakresie produktów rolniczych oznaczało to niekorzystne zmiany w kalkulacji cen. Dotyczyło to również eksportu pasz. Niekorzystnie dla Polski oddziaływał mechanizm opłat wyrównawczych dla rolnictwa. W przypadku eksportu

³² Tamże, t. 51, Notatka MHZ, w sprawie stosunków handlowych Polski z Belgią (Unią Gospodarczą Belgijsko-Luksemburską), Warszawa [1963], b.p.

³³ Zob. tamże, t. 51, Notatka MHZ, w sprawie stosunków handlowych Polski z Belgią (Unią Gospodarczą Belgijsko-Luksemburską), Warszawa, [1963], b.p.

³⁴ Tamże, w. 9, t. 75, Raport polityczny Ambasady PRL w Brukseli za rok 1963, k. 123.

³⁵ Tamże, k. 124.

³⁶ Tamże, w. 5, t. 48, Sytuacja ekonomiczna Belgii i stosunki gospodarcze polsko-belgijskie, Bruksela, 22 VIII 1966, k. 44.

wyrobów przemysłowych istotny wpływ na ceny miała niekorzystna dla Polski taryfa celna EWG³⁷.

W 1966 r. w stosunkach handlowych Polski z Beneluksem trwał stan bezumowny. 31 grudnia 1965 r. wygasł poprzedni układ, a z winy tych krajów nie został zawarty nowy. Główną przyczyną był brak zgody Holendrów na liberalizację wymiany handlowej³⁸.

Dla rozwoju stosunków gospodarczych istotne znaczenie miała podpisana 17 lutego 1965 r. umowa o współpracy gospodarczej, przemysłowej i technicznej. Zawarta została między Rządem PRL a Rządem Królestwa Belgii, który występował również w imieniu Rządu Wielkiego Księstwa Luksemburg. Była to pierwsza umowa tego typu podpisana przez Rząd Belgii z krajem bloku wschodniego³⁹.

Z archiwalnych dokumentów belgijskich zdaje się wynikać, że to strona polska parła do zawarcia takiego układu, w formie dużo szerszej niż pierwotnie zakładali partnerzy belgijscy⁴⁰.

Obydwa Rządy zobowiązywały się do „popierania rozwoju i sprzyjania współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej we wszystkich dziedzinach ekonomiki obydwu krajów”⁴¹. Sposoby realizacji postanowień miała określić specjalna Komisja Mieszana, złożona z równej liczby przedstawicieli umawiających się stron.

Pierwsze efekty tej umowy wydawały się obiecujące. Na jej podstawie odbywały się wymiany wizyt misji gospodarczych z udziałem przedstawicieli przemysłu, handlu i banków w celu sprecyzowania wspólnych zamierzeń i dezyderatów dotyczących kooperacji przemysłowej. Już w 1965 r. dyskutowano poważnie o możliwości współpracy w zakresie produkcji szkła w Polsce, maszyn rolniczych i taśm magnetofonowych⁴².

W trakcie I sesji Komisji Mieszanej, powołanej na mocy układu z 17 lutego 1965 r., która obradowała od 5 do 14 października 1966 r. w Brukseli, delegacja

³⁷ Tamże, w. 9, t. 75, Raport polityczny Ambasady PRL w Brukseli za rok 1965, [Bruksela 1966], k. 232; zob. również: tamże, Aktualne aspekty polityki Belgii, Bruksela, 19 XII 1964, k. 155–156.

³⁸ Tamże, w. 5, t. 48, Stosunki dwustronne polsko-belgijskie, Bruksela, 20 VIII 1966, k. 76.

³⁹ Tamże, w. 9, t. 75, Raport polityczny ambasady PRL w Brukseli za rok 1965, Bruksela, 10 II 1966, k. 50.

⁴⁰ Archives du Ministère des Affaires étrangères Bruxelles (dalej:AMAE), Pologne, 17.171, II partie, Note pour M. Le Directeur Generale, Bruxelles, 12 II 1965, b.p.; tamże, Note pour M. le Ministre des Affaires étrangères, Bruxelles, le 10 II 1965, b.p.; tamże, Note no 124/184 pour M. le Ministre des Affaires étrangères, b.p.

⁴¹ Tamże, z. 17, t. 52, w. 6, Umowa o współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej, k. 70.

⁴² AMSZ, z. 17, w. 9, t. 75, Raport polityczny Ambasady PRL Brukseli za rok 1965 r., Bruksela [1965], k. 49–50.

polska odbyła wizyty w 7 zakładach belgijskich. Ponadto przeprowadziła rozmowy w czasie tzw. audiencji indywidualnych, zorganizowanych przez Belgijskie Biuro Handlu Zagranicznego i Biuro Inżynieryjne Gombert z przedstawicielami ponad 40 firm belgijskich⁴³.

W rzeczywistości współpraca kooperacyjna nie była intensywna. Jak twierdziła strona polska w materiałach przygotowujących wizytę Adama Rapackiego w Belgii w 1967 r., główna wina leżała po stronie przemysłu polskiego, „który przewlekłe załatwia te sprawy i podejmuje decyzje po długich okresach oczekiwania”⁴⁴.

Słabości współpracy gospodarczej były tym bardziej dotkliwe, że według sprawozdania polskiego ambasadora z 1968 r. „Belgia jest zainteresowana wymianą z krajami Europy Wschodniej. Żyjąc z przemysłu przetwórczego i eksportu Belgowie przywiązują dużą wagę do ekspansji handlowej”⁴⁵.

Dla rozwoju stosunków handlowych w drugiej połowie lat sześćdziesiątych istotne znaczenie miała podpisana w Warszawie 22 sierpnia 1967 r. wieloletnia umowa handlowa między PRL a UGB. Stronami umowy były: Rząd PRL oraz Rząd Królestwa Holandii oraz Rząd Królestwa Belgii, występujący w swoim imieniu i – z mocy istniejących umów – w imieniu Rządu Wielkiego Księstwa Luksemburg.

Układające się strony potwierdzały „dobrą wolę” wykonania tej umowy „w sposób liberalny” i przyznawały sobie nawzajem możliwie „najprzychylniejsze traktowanie”, w ramach swej polityki importowej i w takiej mierze, jak na to pozwoli sytuacja, udzielanie zezwoleń na import ponadkontyngentowy oznaczony w obowiązujących listach kontyngentowych. Strony deklarowały wolę popierania w ramach tejże umowy rozwoju współpracy gospodarczej, przemysłowej i technicznej pomiędzy przedsiębiorstwami, mającymi siedziby na terytoriach obu stron.

Na liście towarów importowanych z Polski do UGB już tradycyjnie znalazły się konie rzeźne z wyłączeniem źrebiąt (6 tys. sztuk), owce rzeźne i mięso baranie

⁴³ Tamże, w. 5, t. 48, Sprawozdanie delegacji polskiej z I sesji Komisji Mieszanej, przewidzianej w art. 3 Umowy o współpracy gospodarczej, przemysłowej i technicznej między PRL a Belgijsko-Luksemburską Unią Gospodarczą, b.p.; tamże, Protokół z I Posiedzenia Komisji Mieszanej, przewidzianej art. 3 Umowy o współpracy gospodarczej, przemysłowej i technicznej, zawartej 17 lutego 1965 r. w Brukseli między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Belgijsko-Luksemburską Unią Gospodarczą, odbytego w Brukseli w dniach od 5 do 14 października 1966 r., b.p.

⁴⁴ Tamże, w. 6, t. 54, Stosunki polsko-belgijskie, k. 38.

⁴⁵ Tamże, w. 5, t. 40, Sprawozdanie z działalności ambasadora Wasilewskiego, Bruksela 23 XI 1968, k. 33.

(100 t), węgorze (500 t), mięso końskie (1250 t), barwniki (za 2 mln BEF), wyroby porcelanowe (za 10,5 mln BEF), wyroby hutnicze (31 tys. t), tkaniny farbowane z czystych ciągłych sztucznych włókien tekstylnych (za 5, 25 mln BEF), obuwie skórzane (50 tys. par).

W krajach Beneluksu Polska miała zakupić „materiał reprodukcyjny i użytkowy pochodzenia zwierzęcego i roślinnego” (zwierzęta rozplodowe, kurczęta, jaja wylęgowe, nasiona ogrodnicze, cebulki kwiatowe, produkty szkółkarskie) za 60 mln BEF, spożywcze produkty rolne (produkty mleczarskie, mięsa, ryby morskie, warzywa świeże, chmiel rodzimy, nasiona jadalne, rośliny lecznicze i dla przemysłu perfumeryjnego, tytoń) za 22 mln BEF, produkty przemysłu spożywczego (konserwy mięsne, rybne, owoce i warzywa, kwasy i alkohole, produkty zbożowe, masło kakaowe i inne produkty czekoladowe i cukiernicze, piwa i napoje alkoholowe) za 98 mln BEF, produkty chemiczne za 360 mln BEF, produkty farmaceutyczne za 60 mln BEF, wyroby gumowe (m. in. kauczuk syntetyczny) za 40 mln BEF, skóry i wyroby skórzane za 20 mln BEF, papiery i tektury oraz artykuły księgarskie za 25 mln BEF, materiały włókiennicze (len trzpany, pakuły) za 280 mln BEF, wyroby z surowców tekstylnych za 50 mln BEF, szkło i wyroby ze szkła i surowców ceramicznych za 25 mln BEF, wyroby hutnicze za 100 mln BEF, metale nieżelazne i wyroby z tych metali (druć walcowany, druc miedziany, półwyroby z aluminium) za 100 mln BEF i produkty przemysłu wyrobów metalowych, mechanicznych i elektrycznych za 700 mln BEF⁴⁶.

Przedmiotem rozmów i specjalnych uregulowań była sprawa eksportu do Beneluksu polskiego węgla. W liście przewodniczącego Delegacji UGB K.A. Kalshovena do Stanisława Długosza, przewodniczącego Delegacji PRL z 20 grudnia 1966 r., stwierdzano, że władze Belgii zobowiązują się nadal udzielać w 1967 r., w ramach ogólnej polityki importu stałych produktów mineralnych, zezwoleń na import polskiego węgla przeznaczonego wyłącznie dla elektrowni w ilości 3 mln t. W innym liście Kalshovena z tą samą datą do Długosza ten pierwszy stwierdzał, że nie jest w stanie zadośćuczynić polskiemu życzeniu, aby właściwe władze Królestwa Holandii zezwoliły na import do Holandii w 1967 r. 300 tys. t polskiego węgla z powodu zmian strukturalnych dokonywanych w energetyce.

⁴⁶ AAN, MHZiGM, 18/147, Wieloletnia umowa handlowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Unią Gospodarczą Benelux podpisana w Warszawie 22 sierpnia 1967, b.p.; tamże, Protokół II załączony do umowy handlowej między Polską Rzeczpospolitą Ludową i Unią Gospodarczą Benelux, b.p.; tamże, Lista P2. Import polskich towarów do UGB, b.p.; tamże, Lista B import towarów z UGB do Polski, k nlb.; AMSZ, z. 17, w. 5, t. 48, Notatka w sprawie stosunków handlowych między Polską a Unią Gospodarczą Belgijsko-Luksemburską, Warszawa, 26 X 1968, k. 146–147.

Władze Królestwa Holandii zgodziły się jednak, aby zezwolić na import w 1967 r. węgla polskiego w ilości co najmniej 175 tys. t⁴⁷.

Polscy specjaliści twierdzili, że w ramach cytowanej wyżej umowy Beluks zliberalizował import z Polski w szerszej mierze, niż uczynił to jakikolwiek inny kraj EWG. Liberalizacja objęła około 70%, a po wyłączeniu węgla (traktowanego zawsze specjalnie) około 75% eksportu, przy czym eksport inwestycyjny został zliberalizowany w 100%, surowcowy – w 74%, rolny – w 70%, i towarów konsumpcyjnych pochodzenia przemysłowego – w około 58%⁴⁸.

Umowa z 22 sierpnia 1967 r. z braku wypowiedzenia została automatycznie przedłużona na 1970, ale wygasła ostatecznie 31 grudnia 1970 bez możliwości dalszego przedłużenia. W praktyce władze belgijskie wydawały na towary podlegające ograniczeniom ilościowym licencje do wysokości kontyngentów ustanowionych w wygasłej umowie. Według polskiego punktu widzenia do podpisania nowej umowy nie doszło m.in. z powodu różnic zdań w sprawie przyznania Polsce KNU w związku z uczestnictwem w Układzie Ogólnym w Sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT) oraz odmowy przyjęcia zobowiązania przez kraje Beluksu do pełnego zliberalizowania importu z Polski w okresie do końca 1974 r. (tj. w ciągu trwania ważności umowy)⁴⁹.

Podstawowe informacje dotyczące obrotów handlowych Polski z UGBL w drugiej połowie lat sześćdziesiątych zawiera tabela 5.

Udział Belgii i Luksemburga w polskim eksporcie do państw tworzących EWG kształtował się w końcu lat sześćdziesiątych poniżej 10%. Polska miała z reguły ujemne saldo bilansu handlowego z tymi krajami. Jedną z zasadniczych przyczyn tego stanu był szybki wzrost importu. Złożyły się na to liczne „importy interwencyjne” i dokonywanie na tym rynku zakupów z krajów trzecich.

Z drugiej strony Warszawa wskazywała na trudności w poprawie struktury polskiego eksportu do Belgii wywołane nieodpowiednią jakością i słabą reklamą wielu polskich towarów przemysłowych.

W końcu 1970 r. Polska była czwartym pod względem wielkości obrotów partnerem handlowym Beluksu spośród krajów socjalistycznych (po ZSRR, NRD i Jugosławii). Handel z tymi krajami miał ciągle marginesowe znaczenie dla Belgii

⁴⁷ Tamże, Przewodniczący Delegacji UGB K. A. Kalshoven do St. Długosza, przewodniczącego Delegacji PRL, Warszawa 20 grudnia 1966, b.p.; tamże, Przewodniczący Delegacji UGB do St. Długosza, przewodniczącego Delegacji PRL, Warszawa, 20 grudnia 1966, b.p.

⁴⁸ AMSZ, z. 17, w. 6, t. 54, Stosunki polsko-belgijskie, Bruksela, [1967], k. 86.

⁴⁹ AAN, MHZ, 35/13, Notatka o stosunkach handlowych i traktatowych Polski z Beluksem, b.p.

Tabela 5. Obroty handlowe Polski z Belgią i Luksemburgiem w latach 1966–1970 w mln zł dew.

Grupa towarowa	1966		1967		1968		1969		1970	
	wartość	% udziału	wartość	% udziału	wartość	% udziału	wartość	% udziału	wartość	% udziału
Eksport ogółem	59,6	100,0	59,4	100,0	74,7	100,0	82,6	100,0	93,0	100,0
W tym: gr. I (maszyny i urządzenia)	1,4	2,3	1,1	1,9	1,5	2,0	2,6	2,8	4,6	4,7
Grupa II (paliwa, materiały, surowce)	27,6	45,3	26,1	43,9	41,2	55,1	55,0	66,4	58,8	63,4
Grupa III (towary rolno-spożywcze)	18,7	31,4	21,7	36,4	22,1	29,6	17,3	21,3	21,6	23,3
Grupa IV (towary konsumpcyjne pochodzenia przemysłowego)	11,9	19,9	10,5	17,8	9,9	13,3	7,7	9,5	8,0	8,6
Import ogółem	56,2	100,0	61,9	100,0	94,4	100,0	113,1	100,0	119,2	100,0
W tym: grupa I	10,7	19,0	20,9	33,8	22,4	23,7	28,2	24,9	38,9	33,6
grupa II	37,6	66,9	37,6	60,7	67,6	71,6	81,7	72,2	62,8	54,3
grupa III	5,5	9,8	0,7	1,1	1,7	1,8	0,3	0,3	10,7	9,0
grupa IV	2,5	4,4	2,7	4,4	2,7	2,9	3,1	2,7	3,8	3,1
Obroty	115,8		121,3		169,1		195,7		212,2	
Saldo	3,4		-2,5		-19,7		-30,5		-26,2	

Źródło: Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Handlu Zagranicznego, 35/13, Departament Traktatów II MHZ, Notatka o aktualnym stanie obrotów i stosunków traktatowych z Unią Gospodarczą Belgijsko-Luksemburską, Warszawa, 14 IX 1970, b.p.

i Luksemburga i stanowił poniżej 2% całości ich obrotów⁵⁰. Udział wymiany handlowej polsko-belgijskiej w globalnych obrotach handlu zagranicznego Belgii w 1967 r. był szacowany na 0,2%, a w obrotach Polski – 0,6%⁵¹. Import polski z Belgii i Luksemburga stanowił w 1962 r. 4,9%, w 1963 – 5,1% ogółu importu z krajów EWG, a eksport do Belgii odpowiednio 6,1% i 5,8% eksportu do tych państw⁵².

Struktura polskiego eksportu do UGBL w końcu lat sześćdziesiątych i na początku lat siedemdziesiątych pozostawała pod wpływem dynamicznego wzrostu dostaw węgla. Podczas gdy w 1969 r. na węgiel przypadało 19,2% wartości polskiego eksportu do UGBL, to w 1970 r. – 25,5%, a po 10 miesiącach 1971 – 37,4%.

Poza węglem głównymi towarami w polskim eksporcie do UGBL były: mięso końskie i konie rzeźne, włókna, odpady i paździerz lniane i konopne, przędza z włókien sztucznych, tarcica, kable energetyczne, chemikalia, koncentraty miedzi, płatki ziemniaczane, ryby, farmaceutyki, srebro w sztabach, celuloza wiskozowa, siarka, silniki elektryczne i szkło opakowaniowe. Od 1970 r. w polskim eksporcie do Belgii pojawiły się samochody osobowe i dostawcze, zwiększyła się sprzedaż aparatury chemicznej i obrabiarek. Nie zanotowano postępu w sprzedaży towarów przemysłu elektromaszynowego (narzędzi). Udział towarów tego przemysłu w polskim eksporcie do UGBL wyniósł w 1970 r. 10,2% (w 1966 – ok. 7%, w 1965 – ok. 12%) wobec 28,8% udziału towarów przemysłu rolno-spożywczego i 36,3% towarów przemysłów: węglowego, mineralnego i drzewnego. Import z Belgii obejmował głównie maszyny dla przemysłu lekkiego, chemikalia i farmaceutyki, surowce tekstylne, miedź elektrolityczną i diamenty techniczne.

Problem zasadniczy stanowiło dostarczenie przez polski przemysł i handel zagraniczny większej niż dotychczas puli towarów i aktywniejsze „zagospodarowanie” tego rynku pod względem akwizycji i organizacji sprzedaży oraz rozwoju długofalowych powiązań kooperacyjnych⁵³.

Zmianę struktury polskiego eksportu do Belgii w latach sześćdziesiątych utrudniały, oprócz innych czynników, wspomniane już ograniczenia kontyngentowe, które umniejszały (czy wręcz anulowały) korzyści wynikające z postępów

⁵⁰ Tamże, Departament Traktatów II MHZ, Notatka o aktualnym stanie obrotów i stosunków traktatowych z Unią Gospodarczą Belgijsko-Luksemburską, Warszawa, 14 IX 1970, b.p.

⁵¹ AMSZ, z. 17, w. 6, t. 54, Stosunki polsko-belgijskie, [1967], k. 87.

⁵² Tamże, t. 52, Obroty polsko-belgijskie w latach 1955–1964, k. 129.

⁵³ AAN, MHZ, 35/13, MHZ, Departament Traktatów II, Notatka na temat aktualnego stanu stosunków gospodarczych z Unią Gospodarczą Beneluks, Warszawa 9 XII 1971 r., k. nłb; AMSZ, z. 17, t. 54, w. 6, Stosunki polsko-belgijskie [1967], k. 88.

liberalizacji. Z polskiego punktu widzenia utrudnienia wynikały również z konsekwencji wspólnej polityki rolnej EWG⁵⁴.

Lata 1971–1976

Sprawy współpracy gospodarczej były przedmiotem dyskusji Komisji Mieszanej działającej w ramach umowy o współpracy gospodarczej, przemysłowej i technicznej zawartej 17 lutego 1965 r. Szczególnie ważna dla aktywizacji tej współpracy była III sesja tego gremium, która obradowała w lutym 1971 r., a więc tuż po zmianie ekipy władzy w Polsce. Postanowiono powołać mieszane grupy robocze dla koordynacji współpracy w dziedzinach: chemii, przemysłu elektromaszynowego, budownictwa i rolnictwa, oraz podwyższono do 20 roczny kontyngent belgijskich stypendiów dla polskich stażystów⁵⁵.

Luka prawna istniejąca w traktatowych stosunkach PRL z UGB od czasu wygaśnięcia umowy wieloletniej z 1967 r. została zlikwidowana w wyniku podpisania 25 listopada 1971 r. umowy handlowej na lata 1971–1974. Nowa umowa stanowiła istotny krok w zakresie usuwania dyskryminacyjnych ograniczeń, utrzymywanych jeszcze w Beneluksie i innych krajach EWG wobec importu z Polski. Potwierdzała stosowanie wobec Polski zasad GATT w zakresie KNU i kontroli cen. Umowa ta konsolidowała ponadto już wprowadzoną liberalizację na import z Polski na poziomie najwyższym wśród krajów EWG i zwiększała kontyngenty na wiele polskich towarów podlegających jeszcze ograniczeniom⁵⁶.

22 listopada 1973 r., w trakcie wizyty I sekretarza Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej Edwarda Gierka w Belgii, między PRL a UGBL został podpisany dziesięcioletni układ o rozwoju współpracy gospodarczej, przemysłowej, naukowej i technicznej (zastąpił umowę z 17 lutego 1965 r.), a w kwietniu 1975 r. – program realizacji tego układu. Obie strony uznały za szczególnie korzystne perspektywy współpracy w wielu dziedzinach. Był to m.in.: przemysł metalowy, maszynowy, elektrotechniczny i elektroniczny (maszyny i urządzenia, technologia dla produkcji porcelany technicznej i steatytu, maszyny

⁵⁴ AMSZ, z. 17, w. 6, t. 54, Stosunki polsko-belgijskie, [1967], k. 88; AMAE, Pologne 17.171, Ambassade de Belgique a Varsovie, Varsovie, le 6 VII 1969, b.p.

⁵⁵ AAN, MHZ, 35/13, MHZ, Departament Traktatów II, Notatka na temat aktualnego stanu stosunków gospodarczych z Unią Gospodarczą Beneluks, Warszawa, 9 XII 1971 r., b.p.

⁵⁶ Tamże, Departament Traktatów II, Notatka na temat aktualnego stanu stosunków gospodarczych z Unią Gospodarczą Beneluks, Warszawa 9 XII 1971 r., b.p.

i urządzenia oraz licencje i technologie dla przemysłu rolnego, a w szczególności dla mleczarstwa i mechanizacji robót rolnych, kooperacja w produkcji wyrobów elektronicznych, współpraca na rynkach trzecich w budowie browarów, drożdżowni pastewnych, wytworni mączki rybnej oraz w przetwórstwie odpadów zwierzęcych), aparatura dla przemysłu hutniczego, maszyny tekstylne, obrabiarki, współpraca w budowie statków, wyposażenia okrętowego oraz urządzeń portowych, w produkcji urządzeń oraz wspólna budowa na rynkach trzecich cukrowni, kooperacja w produkcji lokomotyw. Kooperacja miała obejmować również przemysł żelaza, stali i metali nieżelaznych.

Ponadto uznano za istotną współpracę w ramach przemysłu chemicznego i petrochemicznego (licencje, technologie, maszyny, urządzenia i instalacje kompletne dla przetwórstwa ropy naftowej oraz dla produkcji tworzyw sztucznych, wyroby gumowe dla przemysłu motoryzacyjnego, pestycydy, detergenty, lakiery i farby itp.).

Przewidywano rozszerzenie wspólnych przedsięwzięć w dziedzinie przemysłu rolno-spożywczego (m.in. diagnoza chorób wirusowych rogacizny i nierogacizny, produkcja preparatów enzymatycznych, białka spożywczego i paszowego) oraz w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych (maszyny, urządzenia, mechanizacja robót wykończeniowych, współpraca w eksporcie budownictwa na rynki trzecie).

Najważniejszym celem współpracy w dziedzinie energetyki zapisanym w tym porozumieniu były dostawy węgla z Polski na bazie wieloletnich porozumień oraz prowadzenie wspólnych prac badawczo-rozwojowych dotyczących efektywnego wykorzystania węgla i ropy naftowej włącznie z nowymi metodami gazyfikacji węgla.

W dziedzinie ochrony środowiska planowano współpracę w zakresie metod i systemów oczyszczania wód, ścieków, powietrza oraz produkcji urządzeń do usuwania śmieci. Przewidywano prowadzenie prac badawczych dotyczących warunków pracy oraz wymianę informacji i doświadczeń dotyczących planowania gospodarczego⁵⁷.

Z polskiego punktu widzenia jako szczególnie ważny element uzgodnień wówczas poczynionych traktowano zapewnienie możliwości korzystania przez 7–8 lat z kredytu preferencyjnego w wysokości 12 mld BEF⁵⁸.

⁵⁷ AAN, MHZiGM, 18/149, Program realizacji Wieloletniego Układu o rozwoju współpracy gospodarczej, przemysłowej, naukowej i technicznej zawartego w Brukseli dnia 22 listopada 1973 roku między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Unią Gospodarczą Belgijsko-Luksemburską, Warszawa, b.d., b.p.

⁵⁸ AMSZ, z. 19, w. 1, t. 79, Notatka z konferencji zorganizowanej w dniu 29 grudnia 1973 r. w Komisji Planowania przy Radzie Ministrów w sprawie dalszego rozwoju współpracy gos-

10 kwietnia 1975 r., w trakcie wizyty w Polsce premiera Królestwa Belgii Leo Tindemansa i ministra spraw zagranicznych Renaata van Elslanda, została podpisana pięcioletnia umowa o współpracy gospodarczej między PRL a UGBL, która zakończyła stan bezumowny na tym polu, trwający od 1 stycznia 1975 r.

Strony zobowiązywały się ułatwiać rozwój współpracy „między organizmami i przedsiębiorstwami polskimi oraz belgijskimi i/lub luksemburskimi” (art. 2). Ponadto miały popierać inicjatywy zmierzające do rozwoju współpracy przemysłowej realizowanej w drodze wieloletnich porozumień między zainteresowanymi organizmami i przedsiębiorstwami (art. 3).

Artykuł 4 przewidywał, że umawiające się strony „podejmować będą starania, w ramach obowiązujących przepisów, aby przyznać sobie kredyty na możliwie najkorzystniejszych warunkach”⁵⁹.

Porozumienia kredytowe były ważnym elementem polsko-belgijskiej współpracy gospodarczej. Najważniejsze z nich, zawarte w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych, to: umowa kredytowa z 14 lipca 1972 r., na kwotę 3 mld BEF, podpisana z konsorcjum banków belgijskich oraz umowa kredytowa z 14 stycznia 1974 r. na kwotę 12 mld BEF. W ramach zawartego 29 grudnia 1975 r. porozumienia o wieloletnich dostawach polskiego węgla podpisano: umowę o kredycie transakcyjnym na kwotę 3,2 mld BEF, na finansowanie importu z Belgii półproduktów hutniczych, umowę o udzieleniu kredytu finansowego na sumę 50 mln BEF oraz umowę o kredycie transakcyjnym w wysokości 850 mln BEF, na finansowanie dostaw z Belgii rur o dużych przekrojach.

Nie wszystkie z tych relatywnie wysokich kredytów, świadczących o polepszeniu dwustronnych relacji handlowych, zostały wykorzystane, co wynikało z faktu, że były one, już po uwzględnieniu rządowego finansowania, droższe od tych, które uzyskano w innych państwach Zachodu (np. francuskich)⁶⁰.

Tak ukształtowana sytuacja prawno-traktatowa wpływała korzystnie na wzajemne obroty handlowe (tabela 6).

W 1974 r. wartość wymiany handlowej Polski z Beluksem stanowiła około 9% globalnych obrotów Polski z EWG, a około 5% z całym obszarem rozwiniętych krajów kapitalistycznych.

podarczej z Unią Belgijsko-Luksemburską na bazie podpisanego w listopadzie br. Układu wieloletniego o rozwoju współpracy gospodarczej, przemysłowej, naukowej i technicznej, Warszawa, 29 XII 1973, b.p.

⁵⁹ AAN, MHZiGM, 18/149, Umowa pięcioletnia o współpracy gospodarczej między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Unią Gospodarczą Belgijsko-Luksemburską, 10 IV 1975, b.p.

⁶⁰ AMSZ, z. 32, w. 1, t. 82, Syntetyczna informacja o kierunkach dalszego rozwoju stosunków gospodarczych między Polską a Belgią, Warszawa, 18 VIII 1976, b.p.

Tabela 6. Wymiana handlowa Polski z UGBL w latach 1971–1975 w mln zł dew.

Rok	1971	1972	1973	1974	1975
Eksport	105,1	154,4	228,5	359,7	361,7
Import	153,1	223,0	451,5	1169,8	1083,6
Obroty	258,2	377,4	680,0	1529,5	1445,3
Saldo	-48,0	- 68,6	- 223,0	-810,1	-721,9

Źródło: AMSZ, z. 32, t. 82, w.1, Syntetyczna informacja o kierunkach działania dla dalszego rozwoju stosunków gospodarczych między Polską i Belgią, Warszawa, 18 VIII 1976, k. nlb.; tamże, z. 17, t. 81, w. 1, Notatka w sprawie polsko-belgijsko-luksemburskiej wymiany handlowej, Warszawa [1975], k. nlb.

To, co było przedmiotem utyskiwań strony polskiej, to dość wąski i tradycyjny asortyment obrotów z Belgią i Luksemburgiem. Tylko w 1974 r. blisko 80% wartości obrotów globalnych osiągnięto wymianą 40 pozycji towarowych. W eksporcie polskim podstawową rolę spełniały surowce, w tym przede wszystkim węgiel kamienny. Jego udział w globalnym wywozie do UGBL w 1974 r. osiągnął rekordową wielkość 56% (w 1973 – 45%). W dużej mierze osiągnięciu tak znacznych wpływów z eksportu węgla sprzyjały wzrosty cen, które należy wiązać ze skutkami pierwszego kryzysu naftowego 1973 r. W 1974 r. ceny tego surowca osiągnęły apogeum.

Surowce i półfabrykaty stanowiły również duży odsetek w całości importu polskiego z UGBL. Najważniejsze pozycje w tej grupie zajmowały stal i wyroby ze stali (38% całości importu z UGBL w 1974 r.; w 1973 r. 46% stanowiła stal konstrukcyjna). Co ciekawe, w tymże roku około 20% wartości importu przypadło na zakup ropy i olejów dokonany *via* radzieckie przedsiębiorstwo z siedzibą w Belgii. W tym okresie notowano również stały wzrost zakupów wyrobów przemysłu elektromaszynowego.

Strona polska skarżyła się również na dyskryminacyjne utrudnienia dla importu. Jej zdaniem likwidacja ograniczeń ilościowych i licencji w handlu z Belgią była zbyt powolna⁶¹. Tradycyjnie relatywnie niewielki (w granicach 1–2%) był udział dostaw kooperacyjnych w eksporcie polskim do UGBL⁶².

⁶¹ AMSZ, z. 47, w. 2, t. 77, Notatka Stanisława Kociołka, Ambasadora PRL w Belgii, dotycząca wizyty I sekretarza KC PZPR w Belgii, Bruksela, 27 VII 1973, k. 69–70.

⁶² AMSZ, z. 17, w. 1, t. 81, Aktualny stan stosunków polsko-belgijsko-luksemburskich, Warszawa, 19 III 1975, b.p.; z. 32, w. 1, t. 8, Syntetyczna informacja o kierunkach działania dla dalszego rozwoju stosunków gospodarczych między Polską a Belgią, Warszawa, 18 VIII

Dość opieszale, choć lepiej niż w okresie wcześniejszym, rozwijała się współpraca naukowo-techniczna, zwłaszcza po podpisaniu wspomnianego dziesięcioletniego układu z 22 listopada 1973 r. Począwszy od 1971 r. zaczęto zawierać pierwsze porozumienia resortowe, w tym m.in. porozumienie między ministerstwami rolnictwa, umowę o wymianie informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej pomiędzy Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej a Centre National de Documentation Scientifique et Technique, umowę o współpracy między Naczelną Organizacją Techniczną a l'Association Royale des Ingenieurs Belges.

W ramach wymiany specjalistów tylko w 1974 r. w belgijskich firmach przeszło staże 9 specjalistów w dziedzinie elektroniki, przemysłu górniczego, elektrotechniki, przemysłu spożywczego i hutnictwa. W tym samym czasie w belgijskich instytutach naukowo-badawczych związanych z rolnictwem przebywało 10 polskich naukowców, a w odpowiednich instytutach polskich – 6 specjalistów belgijskich⁶³.

Próbie poprawy współpracy gospodarczej, w tym handlowej, stanowiły ustalenia zapadłe w trakcie wizyty premiera rządu PRL Piotra Jaroszewicza w Belgii 13–15 września 1976 r. Jak zapisano w polskim dokumencie podsumowującym efekty wizyty, przede wszystkim skonstatowano z zadowoleniem dynamiczny rozwój stosunków między PRL a UGBL w latach 1970–1975, wyrażający się wielokrotnym wzrostem wymiany handlowej oraz zajęciem przez tę unię w wymianie Polski z całym obszarem państw kapitalistycznych rozwiniętych miejsca w pierwszej dziesiątce tych państw.

W trakcie wizyty podpisano m.in. protokół międzyrządowy w sprawie pogłębienia i zróżnicowania współpracy polsko-belgijskiej w dziedzinie gospodarki i przemysłu. Sprecyzowano w nim m.in. tematy i dziedziny współpracy interesujące oba kraje, zarówno na rynkach własnych, jak i na rynkach krajów trzecich.

W trakcie wizyty ministrowie handlu zagranicznego wymienili 2 listy. Pierwszy dotyczył udzielenia Polsce zryczałtowanego kredytu, przeznaczonego na sfinansowanie wydatków lokalnych związanych z przygotowaniem i realizacją projektów inwestycyjnych, które miały być wykonane w Polsce przez przemysł belgijski. Rząd belgijski wyraził w tym liście zgodę, aby finansowanie każdego projektu inwestycyjnego w ramach kredytu mogło osiągnąć 95% jego wartości.

1976, b.p.; z. 19, t. 79, w. 1, Notatka dla Ministra HZ Obywatela T. Olechowskiego, Warszawa, 14 II 1974, b.p.

⁶³ Tamże, z. 16, w. 1, t. 81, Współpraca naukowo-techniczna między PRL a UEGL, Warszawa b.d., b.p.

Drugi list dotyczył przedłużenia o 6 miesięcy, tj. do 31 marca 1977 r., średnioterminowego kredytu na import wyrobów hutniczych z Belgii udzielonego stronie polskiej na mocy porozumienia z 17 grudnia 1975 r.

Ponadto w trakcie wizyty zostały zawarte porozumienia między niektórymi polskimi przedsiębiorstwami handlu zagranicznego a koncernami mającymi siedzibę w Belgii⁶⁴.

Jak się wydaje wizyta Piotra Jaroszewicza (obok wcześniejszej wizyty Edwarda Gierka) stanowi zamknięcie pewnego etapu w stosunkach polsko-belgijskich, w którym obroty handlowe osiągnęły relatywnie bardzo wysoki poziom – wyższy niż w innych okresach powojennych.

Konkluzje

W historii polsko-belgijskich relacji handlowych od końca II wojny światowej do 1976 r. da się wyróżnić kilka okresów.

W pierwszym z nich (1945–1949) najważniejszym wydarzeniem było zawarcie 14 sierpnia 1946 r. układu o wymianie towarowej. Przewidywał on obroty zbilansowane po każdej ze stron w wysokości 260 mln BEF, tj. około 6 mln USD. W praktyce eksport polski do Belgii z wyjątkiem węgla nie wykazywał w tym okresie wielkiej aktywności. Na przeszkodzie w prowadzeniu poważnych rokowań gospodarczych o znaczącym zwiększeniu obrotów handlowych stała m.in. kwestia odszkodowań za mienie belgijskie dotknięte skutkami polskiej ustawy z 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej. Rozmowy na ten temat ciągnęły się do lat sześćdziesiątych i rzutowały na negocjacje handlowe. Trudność stanowiło również znalezienie odpowiedniej ilości atrakcyjnych towarów, które mogłyby stanowić przedmiot handlu. Mimo to saldo wymiany stopniowo wzrastało.

W okresie latach 1950–1952 polsko-belgijskie stosunki handlowe były faktycznie zamrożone i, zdaniem strony polskiej, ograniczały się do „półlegalnych operacji doraźnych”. Istotną rolę utrudniającą wymianę spełniały dyskryminacyjne regulacje przyjęte przez państwa Zachodu w handlu z krajami bloku wschodniego.

Kolejny, bardziej owocny okres w polsko-belgijskich relacjach gospodarczych, w tym handlowych, rozpoczął się w 1953 r. i zakończył w 1970. To wówczas pod-

⁶⁴ Tamże, z. 32, w. 1, t. 82, Pilna notatka dotycząca wizyty oficjalnej w Belgii Prezesa Rady Ministrów PRL Piotra Jaroszewicza (13–15 IX 1976 r.), Warszawa [1976], b.p.

pisano ważne porozumienia, w tym trzyletnią umowę handlową między Polską a UGB (14 listopada 1963), umowę z 17 lutego 1965 r. o współpracy gospodarczej, przemysłowej i technicznej między rządem PRL a Rządem Królestwa Belgii, który występował również w imieniu Rządu Wielkiego Księstwa Luksemburg (pierwsza umowa tego typu podpisana przez Rząd Belgii z krajem bloku wschodniego) i wieloletnią umowę handlową między PRL a UGB (z 22 sierpnia 1967).

Struktura polskiego eksportu do UGBL w końcu lat sześćdziesiątych i na początku lat siedemdziesiątych pozostawała pod wpływem dynamicznego wzrostu dostaw węgla. Problemem tej wymiany był nadal jej głównie surowcowy i rolno-spożywczy charakter po stronie polskiej i ograniczenia stwarzane przez Belgów w postaci procedury licencyjnej.

Do spektakularnego zintensyfikowania współpracy gospodarczej, w tym zwiększenia polsko-belgijsko-luksemburskich obrotów handlowych, doszło w latach 1971–1976. 25 listopada 1971 r. podpisano umowę handlową na lata 1971–974, a 22 listopada 1973 r., w trakcie wizyty Edwarda Gierka w Belgii, dziesięcioletni układ o rozwoju współpracy gospodarczej, przemysłowej, naukowej i technicznej (zastąpił umowę z 17 lutego 1965).

10 kwietnia 1975 r. została podpisana pięcioletnia umowa o współpracy gospodarczej między PRL a UGBL. W latach 1972–1975 Polska uzyskiwała w Belgii liczne kredyty głównie na zakup dóbr inwestycyjnych. Nadal wiele trudności w wymianie towarowej sprawiał jej tradycyjny i wąski asortyment ze strony polskiej, a od połowy lat siedemdziesiątych coraz bardziej niekorzystne dla Polski saldo tych obrotów.

BIBLIOGRAFIA (BIBLIOGRAPHY)

Materiały archiwalne

Archiwum Akt Nowych

Ministerstwo Handlu Zagranicznego 3405, 3406, 51/10, 49/17, 92/18, 35/12, 35/13.

Ministerstwo Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej 18/146, 18/147, 18/149.

Ministerstwo Finansów 21/309, 21/310.

Ministerstwo Skarbu 1491.

Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie

z. 6, w. 62, t. 824; z. 17, w. 9, t. 75; z. 8, w. 2, t. 264; z. 8, w. 72, t. 993; z. 17, w. 6, t. 51; z. 17, w. 6, t. 54; z. 17, w. 5, t. 48; z. 16, w. 1, t. 81; z. 17, w. 5, t. 40; z. 17, w. 9, t. 75; z. 17, w. 6, t. 52; z. 19, w. 1, t. 79; z. 32, w. 1, t. 82; z. 17, w. 1, t. 81; z. 47, w. 2, t. 77; z. 17, w. 1, t. 81.

Archives du Ministère des Affaires étrangères Bruxelles
Pologne, 15.720/I sem. 1955; Pologne, 17.171, II partie.

Opracowania naukowe

- Eder W., *Dzieje Polonii belgijskiej 1919–1980 (w zarysie)*, Warszawa 1983.
- Eder W., *Polonia belgijska. Skład społeczno-zawodowy, jego przemiany i skutki tych przemian*, „Przegląd Polonijny” 1979, z. 3 (15).
- Gaziński B., *Handel rolny z Belgią w okresie Polski Ludowej i obecne perspektywy*, „Acta Academiae Agriculturae et Technicae Olstenensis. Oeconomica” 1994, nr 29.
- Goddeeris I., *De verleiding van de legitimiteit. Poolse „Exilpolitik” in België, 1830–1970 en 1945–1980*, niepublikowana praca doktorska obroniona na Katolickim Uniwersytecie w Louven w 2001.
- Goddeeris I., *Ministerstwo Spraw Zagranicznych „Solidarności”: Biuro Koordynacyjne NSZ „Solidarność”, 1982–1989, część 1*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2006, nr 2 (10).
- Goddeeris I., *Ministerstwo Spraw Zagranicznych „Solidarności”: Biuro Koordynacyjne NSZ „Solidarność”, 1982–1989, część 2*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2007, nr 1 (11).
- Goddeeris I., *Polonia belgijska w pierwszych latach po II wojnie światowej*, Warszawa 2005.
- Kołek P., *Unia Beneluksu – nowa odsłona starej współpracy*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2011, nr 5.
- Pasztor M., *Polsko-belgijska „wojna” o Kongo (1960–1963)*, „Polska 1944/45–1989. Studia i materiały” 2019, nr 17.
- Solidarity with Solidarity. Western European Trade Unions and the Polish Crisis, 1980–1982*, ed. I. Goddeeris, Lanham 2013.
- Szumski J., *Między stabilizacją a radykalizmem – polska emigracja górnicza w Belgii*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Neerlandica Wratislaviensia” 2015, nr 3685.
- Żmigrodzki M., *Polonia w Belgii*, Lublin 1978.

O autorze:

Dariusz Jarosz – prof. dr hab. w Instytucie Historii PAN. Specjalista w zakresie historii społecznej Polski w latach 1944–1989 i stosunków PRL z Francją. Autor m.in.: z M. Pasztor, *Stosunki polsko-francuskie 1944–1980*, Warszawa 2008; z M. Pasztor, *Afera mięsna: fakty i konteksty*, Toruń 2004; *Polacy a stalinizm 1948–1956*, Warszawa 2000; „*Masy pracujące przede wszystkim. Organizacja wypoczynku w Polsce 1945–1956*, Warszawa–Kielce 2003; *Mieszkanie się należy... Studium z peerelowskich praktyk społecznych*, Warszawa 2010; z G. Miernikiem, „*Zhańbiona” wieś Okół: opowieści o buncie*, Warszawa–Kielce 2016; *Rzeczy, ludzie, zjawiska. Studia z historii społecznej stalinizmu w Polsce*, Warszawa 2017.

e-mail: darjarosz@ihpan.edu.pl